

Мазовецький Р. І. аспірант ННВЦ НУЦЗУ. м. Харків

*Mazovetskyi R. I. researcher of Training Research and Production Center of the
National University of Civil Protection of Ukraine Kharkiv*

**ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ**

**MAIN FORMS AND METHODS OF ORGANIZING SOCIAL PROTECTION
OF MILITARY PERSONNEL IN MODERN CONDITIONS**

У статті розглядаються основні форми та сутність соціального захисту, які застосовуються на даному етапі розвитку нашої держави. Вивчено основні проблеми в питаннях впровадження реформ для покращення соціального захисту військовослужбовців на сучасному етапі. Аналізуються фактичні напрацювання у визначенні поняття соціального захисту в умовах професійної армії в умовах несприятливого економічного стану та постійної військової небезпеки в державі. Запропоновано заходи щодо зниження та запобігання негативного впливу соціальних ризиків для військовослужбовців, які через особливості своєї службової діяльності не мають іншого джерела отримання гідних умов для існування. Показано місце і роль різних суб'єктів соціальної відповідальності у військовому середовищі в системі соціального захисту військовослужбовців.

Ключові слова: соціальний захист, державна політика соціального захисту, професійна армія, збройні сили України.

The article examines the main forms and essence of social protection, which are used at this stage of the development of our country. The main problems in the implementation of reforms to improve the social protection of military personnel at the current stage have been studied. The actual developments in defining the concept of social protection in the conditions of the professional army in the conditions of unfavorable economic conditions and constant military danger in the state are analyzed. Measures are proposed to reduce and prevent the negative impact of social risks for military personnel who, due to the specifics of their official activities, have no other source of decent living conditions. The place and role of various subjects of social responsibility in the military environment in the system of social protection of servicemen are shown.

Keywords: social protection, state policy of social protection, professional army, armed forces of Ukraine.

Постановка проблеми Невід'ємними факторами будь-якої нормально функціонуючої соціальної системи є соціальний захист та соціально-економічна підтримка. Соціальна допомога у підтримці фізичного життя людей, задоволенні їх соціальних потреб існувала вже в початковий період розвитку людства та здійснювалася на основі звичаїв, норм, традицій, ритуалів. Це допомагало людям пристосуватися до несприятливих природних умов, зберегти цілісність та наступність культури сім'ї, роду, спільності. Взаємодопомога та виручка були природним атрибутом спільного життя людей. Зміни, що відбувалися в Україні, до початку бойових дій, об'єктивно сприяли досягненню економічного благополуччя в країні за допомогою формування ринкових відносин. Багато поставлено у зв'язку з цим на розвиток приватної ініціативи підприємництва, завдяки чому очікується поліпшення життя, самопочуття кожної людини. Тому питання соціального захисту в професійній армії стає дедалі важливим та актуальним, особливо на даному етапі складного становища в нашій державі.

Виклад основного матеріалу: З метою забезпечення соціального захисту військовослужбовців у нашій країні за останні роки розроблено та прийнято значну кількість нормативно-правових актів про соціальне забезпечення, права та пільги військовослужбовців.

Сформована правова база відкриває перед людиною у військовій формі незмірно ширші можливості у реалізації та захисту своїх прав, ніж вони були у недалекому минулому. Вперше у законотворчій практиці нашої держави у законодавчому порядку визначено статус військовослужбовців, під яким розуміється сукупність його прав, свобод, обов'язків та відповідальності, визначених законодавством та гарантованих державою. Обумовлені особливостями військової служби обмеження деяких загальногромадянських права і свободи компенсуються військовослужбовцям пільгами.[2]

Предметом особливої турботи держави є забезпечення соціального захисту військовослужбовців, які брали участь у антитерористичній операції.

Усього з початку антитерористичної операції видано постанови та розпорядження, накази МО, які встановлюють додаткові пільги, гарантії та компенсації військовослужбовцям, основними з яких є:

- військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, виплачуються оклади за військовими посадами та оклади за військовими званнями у повному обсязі;
- військовослужбовцям, які проходять військову службу за призовом, виплачуються оклади за військовими посадами у розмірах, передбачених для військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом на посадах, що підлягають заміщенню солдатами, матросами, сержантами і старшинами, щомісячні надбавки та грошові виплати; що проходять військову службу за контрактом, а також одноразову допомогу при звільненні з військової служби у розмірі двох окладів, що отримуються, з військової посади;
- військовослужбовцям, які безпосередньо беруть участь у бойових діях, здійснюються виплати (залежно від того, до якої категорії військовослужбовець належить) за кожен день участі у боях;

- залік у вислугу років для призначення пенсії військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом;
- забезпечення військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, безоплатним харчуванням за встановленими нормами із збереженням на цей час чинного порядку забезпечення їх продовольчими пайками за місцем постійної служби.

Таким чином, законодавство України з питань, пов'язаних із соціальним захистом військовослужбовців, відкриває для людини у військовій формі перспективи стабільного соціального становища, а також збереження значної частини прав та пільг після звільнення з військової служби.

Визначальну роль організації та проведення військово-соціальної роботи у частинах і підрозділах грають командири (начальники).

Основні напрями діяльності командирів (начальників) щодо забезпечення правового та соціального захисту підлеглих полягають в організації правової підготовки особового складу; забезпечення заощадження та правильного використання фінансових та інших матеріальних засобів, їх дбайливого витрачання на користь соціального захисту військовослужбовців; організації роботи з вирішення скарг та заяв військовослужбовців; здійснення контролю за виконанням законодавства про соціальний захист. [4]

Юридичні повноваження командирів та начальників у галузі військово-соціальної роботи широкі та різноманітні. Вони несуть особисту відповідальність за всі сторони життя довірених їм частин та підрозділів, за матеріальне, медичне, фінансове, соціально-правове та побутове забезпечення. Вони зобов'язані вживати заходів щодо вирішення побутових питань та забезпечення правового та соціального захисту підлеглих, створювати умови для їх культурного зростання та відпочинку, зміцнення здоров'я та фізичного розвитку, за необхідності клопотати за них перед вищими начальниками.

В інтересах вирішення соціальних проблем Статут внутрішньої служби зобов'язує командирів: своєчасне потреба та організацію отримання, зберігання та облік матеріальних засобів, їх підвезення та видачу підлеглим; забезпечення

повноти доведення до особового складу належного грошового та інших видів забезпечення; організацію економного та доцільного витрачання матеріальних та грошових коштів; постійну турботу про покращення торгово-побутового обслуговування підлеглих, дотримання при цьому принципів соціальної справедливості та гласності; підвищення правових знань; тверде знання законів, що належать до своєї службової діяльності, та положень військових статутів. [1]

Чільну роль організації військово-соціальної роботи у військах належить командирі полку. Користуючись наданими йому правами і виконуючи покладені нею обов'язки, командир частини видає накази та інші акти військового управління, з яких здійснює реалізацію законодавства про соціальний захист військовослужбовців. З цією метою командир у виданих ним актах вказує конкретних виконавців законів і що їм наказується зробити, і навіть визначає терміни виконання поставлених завдань та інші правила поведінки підлеглих під час виконання.

Важливе місце у забезпеченні соціального захисту підлеглих займають щоденні накази по стройовій частині, що видаються командиром частини. Саме цими наказами реалізуються багато прав та пільг військовослужбовців: надання відпусток, видачу додаткових грошових виплат, направлення на навчання, на лікування тощо.

Обов'язки щодо забезпечення соціального та правового захисту військовослужбовців покладаються і на інших посадових осіб. Так, начальник штабу полку відповідно до статутних обов'язків, повинен складати графік відпусток військовослужбовців полку та контролювати його виконання, постійно знати наявність людей, наявність та стан матеріальних засобів, повсякденно керувати їх обліком у полку, організовувати та не рідше двох разів на рік проводити перевірку наявності матеріальних коштів, і навіть їх зберігання у підрозділах. [5]

Широке коло обов'язків щодо реалізації соціально-економічних прав військовослужбовців покладається на заступника командира полку з тилу. Ця

посадова особа відповідає за торгово-побутове забезпечення особового складу, за стан казармово-житлового фонду. Він повинен: організувати своєчасне забезпечення матеріальними засобами та доброякісне харчування особового складу; контролювати доведення позитивних норм матеріальних засобів кожного військовослужбовця; організувати правильну експлуатацію та своєчасний ремонт усіх житлових та нежитлових будівель; виявляти постійну турботу про зовнішній вигляд особового складу, організувати своєчасну видачу обмундирування, його припасування та ремонт; організувати банно-пральне обслуговування підрозділів полку.

На командира роти покладається обов'язок своєчасно забезпечувати військовослужбовців роти належним достатком, дбати про побут своїх підлеглих та вникати у їхні потреби, стежити за дотриманням ними правил особистої гігієни.

Командир взводу згідно зі статутом зобов'язаний дбати про побут підлеглих та вникати у їхні потреби.

Сучасний командир зобов'язаний поєднувати професійну компетентність та соціальну спрямованість своєї діяльності, особисту дисципліну та високу вимогливість до підлеглих, служити прикладом для них у сфері соціальних відносин, мати відповідну соціально-педагогічну підготовку. Він повинен добре розуміти сутність військово-соціальної роботи, її цілі та завдання, вміти реалізовувати ці знання у практичній діяльності в підрозділі, частині, об'єднанні, доходючи до кожного військовослужбовця та його сім'ї, знати основні її сфери та напрямки, виявляти наполегливість і такт у спілкуванні з людьми, піклуватися про якісну підготовку підлеглих офіцерів як військових фахівців, а й як соціальних працівників. Найважливішим засобом забезпечення правового та соціального захисту військовослужбовців є здійснення їх правового виховання, загальнодоступність правових норм та поінформованість військовослужбовців про них як гарантія їх соціальної захищеності мають два аспекти. З одного боку, добре знаючи свої права, військовослужбовці впевненіше почуваються при відстоюванні своїх інтересів, мають можливість

вимагати дотримання своїх прав та пільг від відповідних органів та посадових осіб. З іншого боку, знання права посадовими особами, яким зобов'язана реалізація цього законодавства, також значно підвищує гарантії соціальної захищеності військовослужбовців. Не секрет, що дуже часто саме у недостатній правовій підготовці відповідних командирів та начальників, а також їх підлеглих криються причини багатьох соціальних проблем військовослужбовців. [3]

Не всі порушують закон через його незнання чи відсутність достатньо міцних навичок його вірного застосування. Не менш поширені випадки навмисного порушення закону, дій в обхід його, виходячи з міркувань так званої доцільності. Це характерне як нашого суспільства загалом, так Збройних Сил зокрема.

Все це підтверджує виключно важливе значення діяльності командирів (начальників) щодо здійснення правового виховання підлеглих, а також підвищення власних правових знань і навичок правозастосовної діяльності у сфері соціального захисту підлеглих.

Насправді правове виховання здійснюється у двох напрямках: шляхом роз'яснення та вивчення чинного законодавства, та шляхом впливу на свідомість та почуття людей практики застосування законів та військових статутів. Основними засобами правового виховання шляхом роз'яснення та вивчення права є правова пропаганда, правове навчання, правова самоосвіта. Вплив на свідомість та почуття військовослужбовців правовою практикою здійснюється з використанням таких засобів, як: підтримання твердого статутного порядку; індивідуальний приклад командирів (начальників); правильна дисциплінарна практика; своєчасний та законний дозвіл скарг, заяв та пропозицій; правоохоронна діяльність органів воєнної юстиції; особиста участь військовослужбовців у роботі щодо зміцнення законності та правопорядку.

Найважливішим обов'язком командирів (начальників) є організація та ведення військового господарства, забезпечення дбайливого використання

фінансових та інших матеріальних засобів на користь соціального захисту підлеглого особового складу. [2]

Ротне господарство організує командир роти. Він керує ротним господарством та несе відповідальність за його стан та забезпечення особового складу належними матеріальними засобами. Помічниками та виконавцями розпоряджень командира роти з господарювання є командири взводів та старшина роти. Зазначені посадові особи зобов'язані: знати норми постачання матеріальними засобами та порядок забезпечення ними особового складу, здійснювати контроль за правильним використанням та витрачанням матеріальних засобів, проводити перевірки наявності та якісного стану матеріальних засобів у встановлені строки. Утримання та експлуатація закріплених за ротою приміщень та спеціального обладнання повинні забезпечувати нормальні побутові та санітарно-гігієнічні умови для особового складу.

Також важливим напрямом діяльності командирів (начальників) із забезпечення соціального та правового захисту підлеглого особового складу є робота з розгляду та вирішення скарг, заяв та пропозицій військовослужбовців.

Командир (начальник) повинен чуйно і уважно ставитися до пропозицій, заяв і скарг, що надійшли. Він несе особисту відповідальність за своєчасне їх розгляд та вжиття заходів.

Законодавство визначає командиру триденний строк на розгляд пропозиції (заяви, скарги). Якщо скарга буде визнана обґрунтованою, командир зобов'язаний негайно вжити заходів для її задоволення, а також вживати заходів щодо виявлення та усунення причин, що викликають обґрунтовані скарги військовослужбовців та інших громадян, повніше використовувати інформацію, що міститься в них, для вивчення та виправлення стану справ у підрозділах.

Важливе значення має чітко налагоджена діяльність командирів та начальників щодо здійснення контролю та перевірки виконання законодавства про соціальний захист військовослужбовців.

Відповідно до загальновійськових статутів на командирів (начальників) покладено обов'язок проводити регулярні перевірки наявності та руху матеріальних засобів у частинах та підрозділах, стежити за повнотою доведення до підлеглих встановлених норм забезпечення, проводити огляди та опитування особового складу. У разі виявлення недоліків командир зобов'язаний вжити всіх заходів щодо притягнення до відповідальності винних осіб, відшкодування завданих ними збитків, відновлення порушених прав підлеглих. Цим же цілям є проведення регулярних перевірок та інспектування підлеглих військ (сил) вищими органами військового управління.

Висновки: У результаті теоретичного аналізу встановлено, що управління соціально-політичним забезпеченням діяльності Збройних Сил об'єктивно вимагає звернення до таких категорій як «управління», «держава». Таким чином, досвід показує, що формування ефективної системи соціального захисту військовослужбовців професійної армії можливе лише якщо основні форми соціального захисту військовослужбовців представлені єдиною системою прав, пільг, гарантій та компенсацій, що реалізуються у фінансово-економічній та інших сферах життя суспільства, спрямовані на забезпечення гідних умов сплати військової праці.

Аналіз функціонування системи соціального захисту військовослужбовців, її фінансово-економічного механізму та основних напрямів удосконалення на сучасному етапі свідчить про його актуальність та безперечну практичну значущість. Серед основних проблем теорії фінансового регулювання системи соціального захисту військовослужбовців основну увагу приділено з'ясування змісту, структури, значення та шляхів його вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Алещенко В.І. Соціальна політика в Збройних Силах України: проблеми та шляхи їх розв'язання // Наука і оборона. – 2005. – № 2. – С. 38-44.
2. Андрюшин О. Часу на експерименти з вихованням в армії не залишається // Народна армія. – 2003. – 14 жовтня.

3. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальний захист: Знання, 2010. – 107 с. – (Бібліотечка товариства «Знання». Серія «Юридична»; 2010. № 2-3).
4. Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” // Голос України. – 1992. – 10 січня.
5. Карпенко М.І. Система і повноваження органів, які здійснюють правову роботу у Збройних Силах України // Правова робота в Збройних Силах України : Навч. посіб. / За заг. ред. В.І. Кириленка. – К. : РВЦ «Військовий інститут», 2010. – 408 с.

References:

1. Aleshchenko V.I. Sotsialna polityka v Zbroinykh Sylakh Ukrainy: problemy ta shliakhy yikh rozviazannia // Nauka i oborona. – 2005. – № 2. – S. 38-44.
2. Andriushyn O. Chasu na eksperymenty z vykhovanniam v armii ne zalyshaietsia // Narodna armii. – 2003. – 14 zhovtnia.
3. Bolotina N.B. Pravo liudyny na sotsialnyi zakhyst: Znannia, 2010. – 107 s. – (Bibliotечka tovarystva «Znannia». Serii «Iurydychna»; 2010. № 2-3).
4. Zakon Ukrainy “Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtiv ta chleniv yikh simei” // Holos Ukrainy. – 1992. – 10 sichnia.
5. Karpenko M.I. Systema i povnovazhennia orhaniv, yaki zdiisniuiut pravovu robotu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy // Pravova robota v Zbroinykh Sylakh Ukrainy : Navch. posib. / Za zah. red. V.I. Kyrylenka. – K. : RVTs «Viiskovyi instytut», 2010. – 408 s.